

ماجرای تخریب جنجالی «کلیسای انجیلی» در مشهد چیست؟

راديو فردا

۲ ساعت پیش

نمای شرقی ساختمان کلیسای انجیلی در مشهد قبل از تخریب

در روزهای اخیر تخریب یک کلیسا در مشهد موجی از واکنش‌ها را به دنبال داشت و بار دیگر موضوع نقض حقوق اقلیت‌های دینی و همچنین تخریب آثار میراث فرهنگی اعم از اسلامی و غیراسلامی را پیش کشید.

بر اساس آن چه خبرگزاری رسمی جمهوری اسلامی، ایرنا، گزارش داده، تخریب کلیسای انجیلی مشهد واقع در بافت قدیمی و مرکزی این شهر به صورت شبانه در اولین ساعات روز ۱۴ خرداد امسال با بولدوزر رخ داد و اکنون این موضوع به یک پرونده حقوقی، میراثی و حتی حقوق بشری تبدیل شده است.

حضور مسیحیان در مشهد

کلیسای انجیلی، نام یک کلیسای تاریخی مربوط به دوره پهلوی اول بود و در شهرستان مشهد، شهر مشهد، خیابان جنت، کوچه گلستان، جنب سوپر کوهسار، پلاک ۵۳ واقع شده و این اثر در ۲۵ مرداد ۱۳۸۴ با شماره ثبت ۱۳۳۷۵ به عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده بود.

فرد پطروسیان، روزنامه‌نگار در بروکسل که اخیراً کتابی را با عنوان «چرا نوکیشان مسیحی از ایران می‌گریزند» منتشر کرده، دربارهٔ پیشینهٔ حضور مسیحیان در مشهد به رادیو فردا می‌گوید: «از منظر تاریخی، ورود میسیونرهای مسیحی به مشهد به اوایل قرن بیستم باز می‌گردد. گفته می‌شود در سال ۱۹۱۱ فعالیت‌های میسیونری در این شهر آغاز شد و به تدریج به تأسیس مراکز درمانی و آموزشی مانند بیمارستان آمریکایی مشهد انجامید؛ مجموعه‌ای که به دلیل کیفیت خدمات، مورد استفاده افراد از ادیان و اقوام مختلف قرار می‌گرفت. همچنین این مراکز در برخی مناطق اطراف مشهد خدمات درمانی و اجتماعی گسترده‌ای، از جمله در حوزه بیماری‌هایی مانند جذام، ارائه می‌دادند».

این پژوهشگر ادامه می‌دهد که در منابع تاریخی همچنین به فضای متناقض اجتماعی آن دوره اشاره شده است؛ از یک سو محدودیت‌ها و فشارهایی علیه نوکیشان مسیحی وجود داشته و از سوی دیگر، نمونه‌هایی از تعامل و گفت‌وگوی دینی میان برخی روحانیون و میسیونرها نیز گزارش شده است.

نمادی که فقط متعلق به مسیحیان نبود

در برخی گزارش‌های رسانه‌های داخلی نیز به این نکته اشاره شده که این کلیسا تنها یک بنای تاریخی نیست، بلکه بخشی از «حافظه جمعی» شهر مشهد به شمار می‌رفته است. خبرگزاری تسنیم، نزدیک به سپاه پاسداران، نوشت که این کلیسا «یک قرن خاطره» برای مردم مشهد بود.

در همین راستا، برخی ناظران معتقدند که سیاست‌هایی در جهت کاهش یا حذف نمادها و نشانه‌های حضور تاریخی مسیحیان، به‌ویژه مسیحیان فارسی‌زبان و فعالیت‌های میسیونری، در فضای شهری ایران دنبال می‌شود؛ آقای پطروسیان نیز معتقد است تنها برخی کلیساها و نهادهای دینی هماهنگ با ساختار رسمی باقی می‌مانند و سایر مراکز دچار محدودیت یا حذف می‌شوند.

این روزنامه‌نگار به نقل از کشیش منصور خواجه‌پور، از رهبران مسیحی و اعضای سابق کلیسای انجیلی مشهد، تأکید می‌کند که این کلیسا در دوران جنگ ایران و عراق به عنوان پناهگاهی برای مسیحیان مناطق جنگ‌زده استفاده می‌شده و خدمات اجتماعی گسترده‌ای نیز به مردم ارائه داده است. او همچنین اشاره می‌کند که حدود ۲۵ سال پیش تلاش‌هایی برای تخریب عمدی این بنا از طریق آتش‌سوزی صورت گرفت که مهار شد.

کلیسایی که از دست مسیحیان خارج شد

کلیسای انجیلی مشهد از دهه ۱۳۶۰ و در پی احکام قضایی آن دوران، مصادره و از دسترس جامعه مسیحی خارج شده است. پس از آن، به گفته آقای خواجه پور، مقام‌های حکومتی مسیحیان را از این کلیسا اخراج کرده و حتی سرایدار آن نیز مجبور به ترک محل شده بود.

هستی پودفروش، کارشناس حوزه میراث فرهنگی، درباره خارج کردن این کلیسا از فهرست آثار ثبت شده به رادیو فردا می‌گوید: «یکی از معضلات جدی که امروز آثار تاریخی در معرض تخریب با آن مواجه هستند، موضوع اقدام مالکان این بناها برای خروج آن‌ها از فهرست آثار ملی است. مشابه اتفاقی که درباره کلیسایی در مشهد رخ داد و برخی مالکان با مراجعه به دیوان عدالت اداری درخواست می‌کنند اثر از ثبت ملی خارج شود. دلیل این اقدام روشن است: تا زمانی که یک اثر در فهرست آثار ملی قرار دارد، هرگونه مرمت، دخل و تصرف یا تغییر در آن نیازمند مجوزهای سازمان میراث فرهنگی است.»

او افزود: «نکته مهم دیگر این است که در بسیاری از موارد، از جمله همین کلیسا، فعالان حوزه میراث فرهنگی حتی از این تصمیم‌ها مطلع نمی‌شوند و خبر به صورت عمومی منتشر نمی‌شود. این عدم اطلاع‌رسانی، بخشی از فرایندی است که مانع واکنش به موقع جامعه تخصصی میراث می‌شود.»

اداره میراث فرهنگی مشهد اعلام کرده که به سرعت دستور توقف تخریب را صادر کرده است. با وجود این، گزارش‌ها و تصاویر منتشرشده از سوی فعالان میراث فرهنگی نشان می‌دهد که عملاً چیزی از بنای کلیسا باقی نمانده است.

در موارد مشابه پیشین نیز این روند تکرار شده: تخریب کامل اثر، تغییر کاربری به پاساژ یا واحدهای مسکونی، و در نهایت از بین رفتن کامل نشانه‌های تاریخی.

آیا پیگیری‌ها به نتیجه می‌رسد؟

پس از تخریب کلیسای انجیلی مشهد، میراث فرهنگی خراسان رضوی اعلام کرد که پرونده به طور جدی در حال پیگیری است. حمید حلاج‌مقدم، سرپرست معاونت میراث فرهنگی اداره کل میراث فرهنگی خراسان رضوی، از پیگرد قضایی عاملان این تخریب خبر داد.

اما فرد پطروسیان می‌گویند که به چنین پیگیری‌هایی نباید چندان امید بست. او با اشاره اظهارات مقام‌های رسمی که اعلام کرده‌اند مالک کنونی این بنا یک نهاد امنیتی است، می‌گوید که احتمال پیگیری قضایی و برخورد با مسئولان این موضوع از سوی برخی ناظران بعید ارزیابی می‌شود.

این رویداد از نگاه تحلیلگران، نشان‌دهنده محدودیت‌های موجود در حفاظت از بناهای تاریخی است، به‌ویژه زمانی که پای نهادهای قدرتمند یا امنیتی در میان باشند و میراث فرهنگی توان مداخله مؤثر نداشته باشد.

این موضوع در چارچوب گسترده‌تری نیز مطرح می‌شود؛ برخی گزارش‌ها از مصادره یا تغییر کاربری دیگر نهادهای مرتبط با کلیساها پس از انقلاب خبر می‌دهند، از جمله بیمارستان‌ها، مدارس و بناهای تاریخی وابسته به کلیساهای مختلف در شهرهای گوناگون ایران.

همچنین خانم پودفروش به همزمانی این اتفاق با جنگ اخیر آمریکا و اسرائیل علیه ایران اشاره می‌کند و می‌گوید که در این دوره، بخش زیادی از فعالان میراث فرهنگی درگیر پیگیری حدود ۱۵۰ اثر آسیب‌دیده در جریان جنگ اخیر بوده‌اند. در چنین شرایطی، توجه رسانه‌ای و نظارتی بر پرونده‌های داخلی کاهش یافته و این مسئله می‌تواند زمینه‌ساز سوءاستفاده برخی افراد یا نهادها شده باشد.

او اضافه می‌کند: «در حالی که افکار عمومی عمدتاً تخریب آثار تاریخی را متوجه عوامل خارجی می‌دانست، شواهد نشان می‌دهد که عوامل داخلی نیز در بی‌توجهی یا حتی تخریب این میراث نقش دارند؛ موضوعی که اغلب با انگیزه‌های اقتصادی و سودجویی همراه است».

برخی رسانه‌های حکومتی در ایران در گزارش‌های خود درباره تخریب این کلیسا، این اتهام را که حکومت برای حفظ آثار اقلیت‌های دینی اهمال می‌کند، رد کرده‌اند و به عنوان نمونه به نامگذاری یک ایستگاه متروی تهران به اسم «مریم مقدس» اشاره می‌کنند.

اما آقای پطروسیان درباره نقض حقوق اقلیت‌های دینی، به‌ویژه مسیحیان و نوکیشان، می‌گوید که وضعیت کنونی را می‌توان در قالب تفاوت میان «مسیحیان پذیرفته‌شده» و «مسیحیان غیررسمی»، به عبارتی نوکیشان، که مانند بهایی‌ها و پیروان آیین یارسان هیچ حقوقی ندارند، توضیح می‌دهد. به این معنا که اقلیت‌های دینی رسمی، مانند ارمنه و آشوری‌ها، در چارچوب مشخصی پذیرفته می‌شوند، اما نوکیشان مسیحی فارسی‌زبان با محدودیت‌ها و فشارهای بیشتری مواجه‌اند. ارمنی‌ها و آشوری‌هایی که نیز در مراسم دینی با نوکیشان فارسی‌زبان همراه شوند، مانند آن‌ها مجازات می‌شوند.

او می‌افزاید که تخریب کلیسای مشهد رویدادی منفرد و استثنایی نیست، بلکه بخشی از روندی گسترده‌تر برای حذف نشانه‌های مسیحیت از عرصه عمومی و آنچه می‌توان خشونت فرهنگی علیه مسیحیان فارسی‌زبان و میراث میسیونرها نامید، به شمار می‌رود. به گفته او، تخریب کلیسای ادونتیسیت تهران، بیمارستان تاریخی «مسیح» در کرمانشاه از جمله نمونه‌های شاخص این روند در سال‌های اخیر هستند.

خانم پودفروش به یک خبر دیگر نیز اشاره می‌کند؛ این که سفارت روسیه در تهران اعلام کرد به کلیسای سنت نیکلاس مقدس در خیابان مفتاح تهران حمله شده و برخی از آثار آن آسیب دیده یا به سرقت رفته است. این کارشناس تاکید می‌کند که این کلیسا پس از مهاجرت روس‌ها به ایران در دوره پس از انقلاب بلشویکی ساخته شده و بخشی از تاریخ حضور آنان در تهران را نمایندگی می‌کند.

ایران کشوری است که از نظر تنوع آثار تاریخی مرتبط با اقلیت‌های دینی و قومی، بسیار غنی است، اما کارشناسان هشدار می‌دهند که روند رسیدگی به این آثار ناپیوسته و مقطعی بوده است.

با این که برخی کلیساهای ایران در فهرست یونسکو قرار دارد، خانم پودفروش در پایان نتیجه‌گیری می‌کند که در مجموع، رسیدگی به آثار تاریخی اقلیت‌ها در ایران فاقد یک سیاست پایدار و مستمر بوده است.

این مطلب بخشی از:

فراتر از خبر

فرهنگ و هنر ایران

بایگانی